

ÕIGUSALANE KOOSTÖÖ KRIMINAALASJADES

Õiguslane koostöö kriminaalasjades põhineb kohtuotsuste vastastikusel tunnustamisel ja hõlmab meetmeid liikmesriikide õigusaktide ühtlustamiseks mitmes valdkonnas. Lissaboni lepinguga loodi varasemast tugevam õiguslik alus kriminaalõiguse ala väljaarendamiseks ja anti Euroopa Parlamendile uued pädevusvaldkonnad.

ÕIGUSLIK ALUS

Euroopa Liidu toimimise lepingu (ELi toimimise leping) artiklid 82–86.

EESMÄRGID

Piirikontrolli järkjärguline kaotamine ELis on märkimisväärselt hõlbustanud Euroopa kodanike vaba liikumist, kuid see on lihtsustanud ka piiriülest kuritegevust. Piiriülese kuritegevuse tõkestamiseks on vabadusel, turvalisusel ja õigusel rajaneva ala raames võetud meetmeid, mis peaksid aitama tõhustada liikmesriikide vahel kriminaalasjades tehtavat õiguslast koostööd. Lähtekohaks on siin vastastikuse tunnustamise põhimõte. Vastu on võetud konkreetseid meetmeid selleks, et võidelda rahvusvahelise kuritegevuse vastu ning tagada ohvrite, kahtlustatavate ja vangide õiguste kaitse kõikjal liidus.

SAAVUTUSED

A. Peamised ELi seadusandlikud aktid kriminaalasjades tehtava õiguslaste koostöö valdkonnas

1. Vastuvõtmise menetlused

Vastavalt ELi toimimise lepingule võetakse enamik kriminaalasjades tehtava õiguslaste koostöö meetmeid vastu seadusandliku tavamenetluse kohaselt ja nende suhtes teeb kohtulikku kontrolli Euroopa Liidu Kohus. Isegi kui vabadusel, turvalisusel ja õigusel rajaneva ala eripärad – Ühendkuningriigi, Iirimaa ja Taani loobumisklauslid (ELi toimimise lepingule lisatud protokollid nr 21 ja 22) ning riikide parlamentide eelisseisund (protokollid nr 1 ja 2) – välja jätta, ei ole politseikoostööd ja kriminaalasjades tehtavat õiguslast koostööd täielikult ELi raamistikku lõimitud ning see on Lissaboni lepingule eelnenud ajast säilitanud mõningad iseärasused:

- komisjon jagab oma algatusõigust liikmesriikidega, kuid seda eeldusel, et need moodustavad vähemalt veerandi nõukogu liikmetest (ELi toimimise lepingu artikkel 76);

- parlamendiga üksnes konsulteeritakse kriminaalasjades tehtava õiguslase koostöö konkreetsete meetmete üle, mille nõukogu seejärel ühehäälselt vastu võtab. Kui nõukogus ühehäälselt otsust ei saavutata, võivad üheksa või enam liikmesriiki teha koostööd tõhustatud koostöö alusel.
- 2. Peamised seadusandlikud aktid, mis on vastu võetud seadusandliku tavamenetluse kohaselt**
- a. Ühised miinimumnõuded kriminaalmenetluses:**
- Euroopa Parlamendi ja nõukogu 20. oktoobri 2010. aasta [direktiiv 2010/64/EL](#) õiguse kohta suulisele ja kirjalikule tõlkele kriminaalmenetluses;
 - Euroopa Parlamendi ja nõukogu 22. mai 2012. aasta [direktiiv 2012/13/EL](#), milles käsitletakse õigust saada kriminaalmenetluses teavet;
 - Euroopa Parlamendi ja nõukogu 22. oktoobri 2013. aasta [direktiiv 2013/48/EL](#), mis käsitleb õigust kaitsjale kriminaalmenetluses ja Euroopa vahistamismäärusega seotud menetluses ning õigust lasta teavitada vabaduse võtmisest kolmandat isikut ja suhelda vabaduse võtmise ajal kolmandate isikute ja konsulaarasutustega;
 - Euroopa Parlamendi ja nõukogu 9. märtsi 2016. aasta [direktiiv \(EL\) 2016/343](#), millega tugevdatakse süütuse presumptsiooni teatavaid aspekte ja õigust viibida kriminaalmenetluses kohtulikult arutelul;
 - Euroopa Parlamendi ja nõukogu 11. mai 2016. aasta [direktiiv \(EL\) 2016/800](#), mis käsitleb kriminaalmenetluses kahtlustatavate või süüdistatavate laste menetluslikke tagatisi;
 - Euroopa Parlamendi ja nõukogu 26. oktoobri 2016. aasta [direktiiv \(EL\) 2016/1919](#), milles käsitletakse tasuta õigusabi andmist kahtlustatavatele ja süüdistatavatele kriminaalmenetluses ning isikutele, kelle üleandmist taotletakse Euroopa vahistamismäärusega seotud menetluses.
- b. Terrorismivastane võitlus:**
- Euroopa Parlamendi ja nõukogu 27. aprilli 2016. aasta [direktiiv \(EL\) 2016/681](#), mis käsitleb broneeringuinfo kasutamist terroriaktide ja raskete kuritegude ennetamiseks, avastamiseks, uurimiseks ja nende eest vastutusele võtmiseks;
 - Euroopa Parlamendi ja nõukogu 15. märtsi 2017. aasta [direktiiv \(EL\) 2017/541](#) terrorismivastase võitluse kohta, millega asendatakse nõukogu raamotsus 2002/475/JSK ning muudetakse nõukogu otsust 2005/671/JSK.
- c. Võitlus korruptsiooni, küberkuritegevuse, pettuste ja rahapesu vastu:**
- Euroopa Parlamendi ja nõukogu 12. augusti 2013. aasta [direktiiv 2013/40/EL](#), milles käsitletakse infosüsteemide vastu suunatud ründeid ja millega asendatakse nõukogu raamotsus 2005/222/JSK (küberkuritegevuse direktiiv);
 - Euroopa Parlamendi ja nõukogu 3. aprilli 2014. aasta [direktiiv 2014/42/EL](#) kuriteovahendite ja kriminaaltulu arestimise ja konfiskeerimise kohta Euroopa Liidus;

- Euroopa Parlamendi ja nõukogu 16. aprilli 2014. aasta [direktiiv 2014/57/EL](#) turukuritarvituse korral kohaldatavate kriminaalkaristuste kohta (turukuritarvituse direktiiv);
 - Euroopa Parlamendi ja nõukogu 15. mai 2014. aasta [direktiiv 2014/62/EL](#), milles käsitletakse euro ja muude vääringute kriminaalõiguslikku kaitset võltsimise vastu ning millega asendatakse nõukogu raamotsus 2000/383/JSK;
 - Euroopa Parlamendi ja nõukogu 5. juuli 2017. aasta [direktiiv \(EL\) 2017/1371](#), mis käsitleb võitlust liidu finantshuve kahjustavate pettuste vastu kriminaalõiguse abil;
 - Euroopa Parlamendi ja nõukogu 23. oktoobri 2018. aasta [direktiiv \(EL\) 2018/1673](#) rahapesu vastu võitlemise kohta kriminaalõiguse abil;
 - Euroopa Parlamendi ja nõukogu 14. novembri 2018. aasta [määrus \(EL\) 2018/1805](#), mis käsitleb arestimis- ja konfiskeerimisotsuste vastastikust tunnustamist;
 - Euroopa Parlamendi ja nõukogu 17. aprilli 2019. aasta [direktiiv \(EL\) 2019/713](#), mis käsitleb mittesularahaliste maksevahenditega seotud pettuste ja võltsimise vastast võitlust ja millega asendatakse nõukogu raamotsus 2001/413/JSK.
- d.** Teabevahetus liikmesriikide ja ELi asutuste vahel:
- Euroopa Parlamendi ja nõukogu 3. aprilli 2014. aasta [direktiiv 2014/41/EL](#), mis käsitleb Euroopa uurimismäärust kriminaalasjades;
 - Euroopa Parlamendi ja nõukogu 14. novembri 2018. aasta [määrus \(EL\) 2018/1726](#), mis käsitleb Vabadusel, Turvalisusel ja Õigusel Rajaneva Ala Suuremahuliste IT-süsteemide Operatiivjuhtimise Euroopa Liidu Ametit (eu-LISA) ning millega muudetakse määrust (EÜ) nr 1987/2006 ja nõukogu otsust 2007/533/JSK ja tunnistatakse kehtetuks määrus (EL) nr 1077/2011;
 - Euroopa Parlamendi ja nõukogu 28. novembri 2018. aasta [määrus \(EL\) 2018/1862](#), milles käsitletakse Schengeni infosüsteemi (SIS) loomist, toimimist ja kasutamist politseikoostöös ja kriminaalasjades tehtavas õigusalasises koostöös ning millega muudetakse nõukogu otsust 2007/533/JSK ja tunnistatakse see kehtetuks ning tunnistatakse kehtetuks Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EÜ) nr 1986/2006 ning komisjoni otsus 2010/261/EL;
 - Euroopa Parlamendi ja nõukogu 17. aprilli 2019. aasta [määrus \(EL\) 2019/816](#), millega luuakse kesksüsteem nende liikmesriikide väljaselgitamiseks, kellel on teavet kolmandate riikide kodanike ja kodakondsuseta isikute suhtes tehtud süüdimõistvate kohtuotsuste kohta, et täiendada Euroopa karistusregistrite infosüsteemi (ECRIS-TCN), ning muudetakse määrust (EL) 2018/1726. Kõnealune määrus on seotud ettepanekuga võtta vastu direktiiv, mille kohta Euroopa Parlament võttis 12. märtsil 2019. aastal vastu [esimese lugemise seisukoha](#) seoses teabe vahetamisega kolmandate riikide kodanike

kohta ja Euroopa karistusregistrite infosüsteemiga (ECRIS)^[1]. Direktiiv ootab praegu avaldamist *Euroopa Liidu Teatajas*;

- Euroopa Parlamendi ja nõukogu 20. mai 2019. aasta [määrus \(EL\) 2019/818](#), millega luuakse ELi infosüsteemide koostalitlusvõime raamistik politsei- ja õiguskooostöö, varjupaiga ja rände valdkonnas ning muudetakse määrusi (EL) 2018/1726, (EL) 2018/1862 ja (EL) 2019/816.

e. Ohvrite kaitse:

- Euroopa Parlamendi ja nõukogu 5. aprilli 2011. aasta [direktiiv 2011/36/EL](#), milles käsitletakse inimkaubanduse tõkestamist ja sellevastast võitlust ning inimkaubanduse ohvrite kaitset ja millega asendatakse nõukogu raamotsus 2002/629/JSK;
- Euroopa Parlamendi ja nõukogu 13. detsembri 2011. aasta [direktiiv 2011/92/EL](#), mis käsitleb laste seksuaalse kuritarvitamise ja ärakasutamise ning lasteporno vastast võitlust ja mis asendab nõukogu raamotsuse 2004/68/JSK;
- Euroopa Parlamendi ja nõukogu 13. detsembri 2011. aasta [direktiiv 2011/99/EL](#) Euroopa lähenemiskeelu kohta;
- Euroopa Parlamendi ja nõukogu 25. oktoobri 2012. aasta [direktiiv 2012/29/EL](#), millega kehtestatakse kuriteoohvrite õiguste ning neile pakutava toe ja kaitse miinimumnõuded ning asendatakse nõukogu raamotsus 2001/220/JSK.

B. Kriminaalasjades tehtava õiguslase koostöö asutused ja muud seotud organid

1. Euroopa Liidu Kriminaalõiguslase Koostöö Amet (Eurojust)

[Eurojust](#) edendab ja parandab uurimiste ja süüdistuste esitamise koordineerimist ning liikmesriikide ametiasutuste vahelist koostööd. Eelkõige hõlbustab see rahvusvaheliste vastastikuse õigusabi taotluste ja väljaandmistootluste täitmist. Eurojust toetab oma võimaluste piires liikmesriikide ametiasutusi, et nad saaksid piiriüleseid kuritegusid tulemuslikult uurida ja nende toimepanijad vastutusele võtta.

Kui liikmesriik soovib, võib Eurojust aidata liikmesriiki kolmanda riigiga seotud uurimistes ja süüdistuse esitamisel. Selleks peab Eurojust olema sõlminud kolmanda riigiga koostöölepingu või peab olema tõendatud oluline huvi.

Eurojust tegeleb sama liiki kuritegude ja rikkumistega, mille puhul on pädevus Euroopa Liidu Õiguskaitsekoostöö Ametil (Europol). Siia alla kuuluvad näiteks terrorism, uimastikaubandus, inimkaubandus, võltsimine, rahapesu, küberkuritegevus, varavastased ja avalike hüvedega seotud kuriteod, sealhulgas pettus ja korruptsioon, liidu finantshuve kahjustavad kuriteod, keskkonnakuriteod ja osalemine kuritegelikus ühenduses. Liikmesriigi taotluse korral võib Eurojust anda abi ka muud liiki süütegude uurimisel ja nende eest vastutusele võtmisel.

Eurojusti praegune õigusraamistik (nõukogu 16. detsembri 2008. aasta otsus 2009/426/JSK, millega tugevdatakse Eurojusti ja muudetakse otsust 2002/187/JSK, millega moodustatakse Eurojust, et tugevdada võitlust raskete kuritegude vastu)

[1]Ettepanek võtta vastu Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv, millega muudetakse nõukogu raamotsust 2009/315/JSK teabe vahetamise osas kolmandate riikide kodanike kohta ja Euroopa karistusregistrite infosüsteemi (ECRIS) osas ning asendatakse nõukogu otsus 2009/316/JSK.

jõustus 4. juunil 2009. 12. detsembril 2019 hakkab selle asemel kehtima Euroopa Parlamendi ja nõukogu 14. novembri 2018. aasta [määrus \(EL\) 2018/1727](#) Euroopa Liidu Kriminaalõigusalase Koostöö Ameti (Eurojust) kohta ning millega asendatakse ja tunnistatakse kehtetuks nõukogu otsus 2002/187/JSK.

Eurojust avaldab [aastaruandeid](#). Tema asukoht on Hollandis Haagis.

2. Euroopa Prokuratuur

Nõukogu 12. oktoobri 2017. aasta [määrus \(EL\) 2017/1939](#), millega rakendatakse tõhustatud koostööd Euroopa Prokuratuuri asutamisel, on kehtinud alates 20. novembrist 2017. Parlament andis oma nõusoleku nõukogu määruse eelnõule oma [5. oktoobri 2017. aasta seadusandlikus resolutsioonis](#).

Kui Euroopa Prokuratuur on asutatud, hakkab ta oma uurimis- ja süüdistuste esitamise ülesandeid täitma kuupäeval, mis määratakse kindlaks Euroopa peaprokuröri ettepanekul põhineva komisjoni otsusega. Komisjoni määratav kuupäev peab olema vähemalt kolm aastat pärast Euroopa Prokuratuuri määruse jõustumist.

Parlament ja nõukogu nimetavad omavahelisel kokkuleppel ametisse Euroopa peaprokuröri seitsme aasta pikkuseks ametiajaks, mida ei pikendata.

Euroopa Prokuratuur peaks hakkama tööle 2020. aasta lõpus või 2021. aasta alguses. See on sõltumatu asutus, mis vastutab ELi eelarvega seotud kuritegude uurimise, nende eest süüdistuste esitamise ja õigusemõistmise eest. Selliste kuritegude hulka kuuluvad näiteks pettused, korrupsioon ja piiriülesed käibemaksupettused, mille väärtus ületab 10 miljonit eurot.

Enamik liikmesriike on Euroopa Prokuratuuriga ühinenud ja need vähesed liikmesriigid, kes praegu ei osale, võivad igal ajal ühineda. Euroopa Prokuratuuri peakontor asub Luxembourgis, nagu ka peaprokurör ja kõigi osalevate liikmesriikide liikmetest koosnev prokuröride kolleegium.

EUROOPA PARLAMENDI ROLL

Euroopa Parlamendil on olnud oluline roll ELi õigusaktide kujundamisel kriminaalasjades tehtava õigusalase koostöö vallas ning kuritegevuse ja korrupsiooni vastu võitlemise seadmisel poliitiliseks prioriteediks. Parlament on seadusandliku tavamenetluse raames töötanud kriminaalasjades tehtava õigusalase koostöö valdkonnas nõukoguga võrdsetel alustel. Seadusandlikku tavamenetlust kohaldatakse peaaegu kõigi ELi kriminaalõiguse valdkondade suhtes, välja arvatud mõned erandid, sealhulgas eelkõige Euroopa Prokuratuuri asutamise nõusolekumenetlus.

Peamine vahend liikmesriikide vahel kriminaalasjades tehtava õigusalase koostöö saavutamiseks on Eurojust. Kui Eurojusti reformiti, toetas parlament aktiivselt suuremat parlamentaarset kontrolli ja andmekaitse normide parandamist.

Kriminaalasjades tehtava õigusalase koostöö poliitika arendamine jätkub ning erilist tähelepanu pööratakse üleeuroopalistele ohtudele ja kuritegevusele. Parlament on võtnud vastu erimeetmeid, et võidelda terrorismi, rahvusvahelise kuritegevuse, korrupsiooni, pettuse ja rahapesu vastu ning kaitsta ohvrite, kahtlusaluste ja vangide

õigusi kogu liidus. Vastu on võetud ka mitu meedet, mille eesmärk on parandada liikmesriikide teabevahetust.

Kristiina Milt
05/2019

